

Geen levenstekenen van koolwitje

tekst Willem H. Smith

Als het om vlinders gaat, moet Europa op zijn tellen passen. *Aricia hyacinthus* verdween in Roemenië, nog voordat een Nederlandse naam kon worden bedacht. En van het Madeira groot koolwitje is al twintig jaar geen enkel levenstekenen vernomen.

Eerder deze maand, tijdens een bijeenkomst van vlinderdeskundigen in het Belgische Meechelen, lekte de inhoud van de nieuwe Europese Rode Lijst voor dagvlinders al uit. De aanwezigen reageerden bedrukt op de conclusies van het zestig pagina's dikke rapport, dat de Internationale Unie voor Natuurbescherming (IUCN) dinsdag officieel wereldkundig maakte. „Bijna een op de tien Europese dagvlinders staat op het punt om uit te sterven”, vat medeauteur Chris van Swaay, werkzaam bij de Vlinderstichting, de boodschap samen.

De studie, uitgevoerd door wetenschappers uit heel Europa, schetst de actuele status in een geografisch gebied dat zich uitstrekt van IJsland in het westen tot de Oeral in het oosten, en van Frans

Jozefland in het noorden tot de Canarische Eilanden in het zuiden. In totaal leven daar 482 soorten dagvlinders, waarvan bijna een derde (142 soorten) elders op de wereld niet voorkomt. Aan de andere kant lieten de onderzoekers een veertigtal soorten links liggen omdat zij eigentijds in Europa niet thuishoren. „Het gaat om vlinders waarvan er maar enkele rondvliegen, en die vooral in Azië of Afrika voorkomen. Van de resterende 435 vlindersoorten wordt bijna 9 procent met uitsterfen bedreigd. Nog eens 10 procent geldt als kwetsbaar.”

De percentages zijn volgens Van Swaay minimale schattingen, omdat met name in Oost-Europa nauwelijks gegevens voorhanden zijn. „Terwijl zich juist daar de meeste vlinderleefgebieden bevinden. Voor 10 procent van de soorten is de actuele informatie te beperkt om conclusies over de populatieontwikkeling te trekken. Niettemin tonen de resultaten dat bijna een derde van de vlinderpopulaties aanzienlijk is afgenomen. De meest bedreigde soorten bevinden zich in Oost- en Centraal-Europa.”

Ondanks deze sombere boodschap meldt het rapport bij 4 procent van de vlinders een toename. „Vooral in Noord-Europa rukken soorten op. Zo koloniseren het landkaartje en de grote vuurvlinder in rap tempo Finland”, aldus de Wageningse vlinderexpert.

Hij plaatst een kanttekening bij de uitkomst dat voor ruim de helft van de soorten (55 procent) de situatie stabiel lijkt. „Het rapport blikt slechts tien jaar terug. Vergelijking met een halve eeuw geleden geeft een heel ander beeld. Dan is er soms sprake van een achteruitgang van 90 procent. In Nederland zijn we al 18 van de 70 soorten dagvlinders kwijt, terwijl er meer dan 30 bedreigd tot kwetsbaar zijn.”

Als belangrijkste bedreiging voor de vaak fraai gekleurde insecten gelden het verlies en de achteruitgang van leefgebieden door veranderingen in landbouwmethoden of verwaarlozing van terreinen. Branden, toenemend toerisme en insecticiden eisen eveneens hun tol, terwijl klimaatverandering voor soorten een funeste factor is.

„De opwarming van de aarde brengt mee dat vlinders hun areaal naar het noorden proberen uit te breiden. Dit zal vaak worden bemoeilijkt doordat geschikt leefgebied daar niet aanwezig is. Zo worden de noordse luzernevlinder en geelbonte parelmoervlinder aan de noordkant van Europa de zee in geduwd.”

De stijgende temperatuur zal in de toekomst voor meer vlindersoorten nadelig uitpakken, verwacht Van Swaay. „Nu al zien we dat het verspreidingsgebied van ruim zestig vlindersoorten naar het noorden is opgeschoven.

Het gaat hierbij om de gemakkelijke soorten zoals de gehakkelde aurelia, die zich ook nu goed door het landschap kunnen verspreiden. In de berggebieden zien we dat vlinders zich verplaatsen naar hoger gelegen delen. Maar uiteindelijk zullen veel soorten op barrières stuiten die zij niet kunnen passeren. Ongeschikte landschappen, zoals steden en natuurarme landbouwgebieden.

De kans dat ze de geschikte, vaak kleine biotopen op kilometers afstand van hun huidige leefgebied zullen bereiken, is dan uitermate klein. Voor veel vlinders betekent dit dat ze verdwijnen uit gebieden waar ze nu nog regelmatig worden gezien. De kleine vos bijvoorbeeld, vroeger een zeer gewone soort, zal uit het grootste deel van Midden- en Zuid-Europa verdwijnen.”

Hoewel sommige vlindersoorten al enige bescherming genieten, dringt Van Swaay aan op snelle maatregelen om een verdere neergang een halt toe te roepen. „In bergachtige gebieden van Italië, Frankrijk, Spanje, Griekenland en Bulgarije vind je momenteel de grootste diversiteit. Je treft in de Pyreneeën en de Alpen en op de Balkan veel zuijvere endemen aan, soorten waarvan het leefgebied soms beperkt is tot slechts één dal of een enkele bergtop.”

Vooraf in het oostelijk deel van Europa valt volgens hem nog veel winst te behalen. „Meer dan

de helft van onze dagvlinders is afhankelijk van bloemrijke graslandgebieden die worden begraasd door kleine kudde van waar af en toe wordt gemaaid. Deze weilanden worden steeds zeldzamer, omdat de kleine boeren de concurrentie met de intensieve landbouw niet aankunnen. De bloemrijke graslanden worden verlaten en vervuigen of ze worden zo intensief gebruikt dat de bloemen en de vlinders er verdwijnen. Het Europese landbouwbeleid moet nadrukkelijk het toenemende verlies aan biodiversiteit bestrijden.”

Met gerichte beschermingsplannen kunnen volgens Van Swaay positieve resultaten worden geboekt, zoals de succesvolle terugkeer van het tijmblauwtje in Engeland en het pimpernelblauwtje in Nederland laten zien. Sowiezo pleit hij voor grotere, robuuste natuurgebieden. „Veel terreinen zijn te klein voor vlinders. Bovendien houdt het zogeheten Natura 2000-plan nauwelijks rekening met de gevolgen van klimaatverandering. Geschikte biotopen zullen in de toekomst daardoor verschuiven. Een heroriëntatie van de Ecologische Hoofdstructuur is nodig. Om vlinderpopulaties voor de toekomst veilig te stellen, zal Europa de vinger aan de pols moeten blijven houden.”

>>vlinderstichting.nl

Merendeel bedreigde dagvlinders zoekt tevergeefs bloemrijke graslanden in Europa

Het goudooghoobieestje, een van de zeldzaamste dagvlinders van Europa, gaat in aantal snel achteruit. beeld Kars Velling

Landkaartje: koloniseert Finland. beeld Chris van Swaay

Noordse luzernevlinder: in zee geduwd. beeld Nils Rynholm

Tijmblauwtje: terug in Engeland. beeld Kars Velling